דעתנו על

הממשל הצבאי

הוצא לאור על ידי מפלגת פועלי ארץ־ישראל • המרכז •
המחלקה לחנוך תנועתי ולהסברה.

תל־אביב שבט תשכ״ג • פברואר 1963

דפוס: החברה המאוחדת להדפסה בע״מ

המחלקה לחינוך תנועתי ולהסברה מגישה בזה מהדו־רה שניה של „דעתנו על הממשל הצבאי". מהדורה א' הופיעה ערב הדיון הראשון בכנסת החמישית על הצעות „חרות", מק"י, מפ"ם, הליברלים ו„אחדות העבודה" — לביטול הממשל.

צירוף פוליטי מוזר ומלא סתירות זה חוזר עתה ומאיים לערער אחד מיסודות בטחוננו. בתוך כל ההמולה הפוליטית, רוויית החשבונות שאינם לענין — מטשטשות העובדות הבסיסיות על דבר מהותו של הממשל הצבאי ועל הנימוקים להמשך קיומו. חובה עלינו להבהיר היטב עובדות אלו, כי בנפשנו הדבר.

...ההצעה לבטל את הממשל הצבאי כ־מוה כהצעה להביא על ישראל סכנה של אנדרלמוסיה בטחונית...

לפני כשנה, כאשר „הסיבוב" הקודם של ההסתה כנגד הממשל הגיע לשיאו, כאשר פעילי מפ"ם ערכו תצוגות־מוסר מלודרמטיות באולמי קולנוע וניסו לחזק את נימוקיהם בעזרת שחקני במה מקצועיים, מכונות הסרטה ומכשירי הקלטה, כאשר מדקלמים השמיעו ציטטות תלושות מכל הקשר ורקע — כיסתה ההמולה האפקטיבית הזאת של הקרנת שיקופיות והשמעת קולות מאוב — מנה גדושה של צביעות. מעל הבמה ההיא לא דובר למשל על פניה של קיבוץ מפ"מי, המבקש את שלטונות צה"ל להעביר משפחות ערביות מאדמתן, מפני שנוכחותן בקרבת הקיבוץ המפ"מי גורמת טרדות ונזקים לשטחי המטעים של המשק, ועל סרובו של הממשל הצבאי להפעיל צווי גרוש לגבי חקלאים ערביים שאינם מסכנים את בטחון המדינה.

עסקני מפ"ם מעדיפים שלא לשוחח בגלוי על „הפגמים המקומיים" הללו. מבחינת השלמות המוסרית חרגו ממסגרת זו דבריו המוקלטים של פרופסור בובר, אשר הושמעו אז ועוררו בקהל תגובה של השתוממות. למרבה המבוכה לא דרש בובר ביטול טוטאלי ומידי של הממשל. בניגוד לכל המצופה וכמובן בניגוד לעמדתם השוללת, הבלתי מתפשרת של מארגני מסע ההסתה, קבע בובר כי: „חובה עלינו להעניק למיעוט הערבי שוויון זכויות אמיתי, במידה המותרת לנו מטעם תנאי בטחוננו".

כולנו יודעים מהי עמדתו של פרופסור בובר בשאלת הפליטים. כולם יודעים את השקפותיו לגבי יחסי ישראל—ערב. כולם יודעים עד מה תלושה ובלתי מציאותית, אך יחד עם זאת עקבית, היא עמדתו בשאלות של המדיניות הבטחונית. ואם פרופסור בובר הציג את ביטול הממשל כדבר שהוא מותר, רק אם אינו פוגע בבטחוננו, מובנת המבוכה שנגרמה על ידי כך לאלה שניסו לנתק את בעיית הממשל הצבאי מהרקע הבטחוני, שהוא הוא ההסבר היסודי וההצדקה היחידה לקיומו.

יש בקרבנו גורמים פוליטיים המנסים ליצור את הרושם, כי הנימוק הבטחוני איבד היום את עוקצו. והם התובעים את ביטולו המוחלט, המידי של הממשל הצבאי. עליהם אפשר לומר, כי או שהם לוקים בעיוורון, או שהם מונעים בכוח של מחשבת רמיה. מחנה התובעים לבטל את הממשל מורכב משני הסוגים.

ישראל יושבת כולה על הגבול. שכנותיה מוסיפות לשאת בלבן את חלום השמדתה. הן צוברות מאגרים של כלי התקפה וזורעות ללא הרף את זרעי האיבה. חלק גדול מהם נזרע בישראל עצמה, בשטחים המאכלסים את בני המיעוט הערבי. לא צריך להיות גאון צבאי כדי להבין איזו תועלת אפשר להפיק מראש גשר כזה. עלינו למנעו. אין ברירה. בתנאים כאלה של חוסר ברירה, הוקם והופעל הממשל הצבאי, לא כאמצעי של הענשה אלא כאמצעי של הרתעה, לא כדי לפגוע בערבים, אלא כדי למנוע מהם סטיה מדרך ההשתלבות בחיי ישראל.

* * *

הממשל כגורם מרתיע

מהי דרך ההשתלבות בה נדרשים ללכת בני המיעוט הערבי? האם זו הדרך של הזדהות עם המפעל של תקומת ישראל? הזדהות אינה מושגת ע"י כפיה. אין שליטה על לבו של אדם. ואין פלא אם לבו לא תמיד שלם, כאשר אחיו, בני משפחתו, יושבים מעבר לגבול. אבל יש שליטה על מעשיו. ויש זכות לתבוע ממנו נאמנות. ויש זכות לנקוט כל צעד נמרץ כדי למנוע פעולה עויינת. פעולה עויינת אינה מושג ערטילאי. פעולה עויינת פירושה מעשי חבלה ועזרה לחבלנים. פעולה עויינת פירושה ריגול ועזרה למרגלים. פעולה עויינת פירושה פלישה לאזורים המשמשים כשטחי אמונים לצה"ל. פעולה עויינת היא הסתה לאלימות ועזרה למסתננים. פעולה עויינת היא כל מעשה המסכן את בטחון המדינה ואת שלוות אזרחיה, בין אם יהודים ובין אם ערבים.

ולפיכך הוענקו לממשל הצבאי, שורה של סמכויות הנותנות בידו את הכוח להיות גורם מרתיע. סמכויות אלה מקורן בתקנות ההגנה (לשעת חרום) משנת 1945. אך מתוך מאה ששים ושתים תקנות, מופעלות בשלושת אזורי הממשל (ראה מפה) המאוכלסים 180 אלף ערבים (מתוך 240 אלף ערביי הארץ) רק חמש תקנות, למעשה.

תקנה אחת היא תקנה מספר 109 אשר לפיה רשאי מפקד צבאי לתת צוו האוסר על אדם להימצא בשטח מסויים; תקנה שניה היא מס' 110 ולפיה רשאי מפקד צבאי לתת צוו המחייב כל אדם להיות נתון להשגחת המשטרה במשך תקופה שלא תעלה על שנה אחת; תקנה שלישית היא מס' 111 ולפיה רשאי מפקד צבאי לתת צוו לעצור אדם במקום מעצר כל שהוא; תקנה רביעית מספרה 124 והיא מקנה למפקד צבאי את הסמכות להטיל עוצר־בית אזורי. והתקנה החמישית מספרה 125 ולפיה רשאי מפקד צבאי להכריז בצוו על כל שטח או מקום, כי הם שטח סגור ואין אדם רשאי להכנס או לצאת משטחים אלה ללא היתר בכתב.

גבולות הממשל נקבעו בהתאם לתקנות שעת חרום (אזורי בטחון) משנת 1949, לפיהן רשאי שר הבטחון להכריז, כי השטח המוגן (כל אורך הגבול ברוחב של עשרה ק"מ צפונית מקו הרוחב 31° וברוחב 25 ק"מ דרומית מקו רוחב זה, נחשב כשטח מוגן) או כל חלק ממנו יהיה אזור בטחון. התקנות אוסרות על אדם שאינו תושב קבוע להימצא באזור בטחון או להיכנס אליו (אלא אם הוא חייל או שוטר במילוי תפקידו), מבלי שהורשה לכך על פי רשיון בכתב.

אין ספק כי תקנות אלה מקנות למושל הצבאי סמכויות רחבות, אבל כוחן הוא בידיעת האפשרות להפעילן יותר מאשר בהפעלתן למעשה. בכל תולדותיו של הממשל לא נוצלו סמכויותיו לשימוש שרירותי, כדי להדגים נוסח ישראלי של יד קשה. רק במקרים נדירים, חיוניים, דחופים, של פעולות איבה או נסיון לעודד פעולות איבה, או במקרה של מתן סיוע לפעולות של איבה והתפרצות, הטיל הממשל הצבאי את מלוא משקלו החוקי. מי שמתאר לעצמו, או מתאר לזולתו, את הממשל כמנגנון של נוגשים המכבידים במתכוון את ידם ועורכים להנאתם מעצרים וגירושים והטלות עוצר בלילות, טועה ומטעה. תושבי הממשל מיטיבים לדעת את האמת. הם גם יודעים כי היכולת והרשות בידי הממשל הצבאי לנקוט בעת הצורך פעולה נמרצת, קשוחה. ובידיעה זו — כוחו המרתיע.

...בידי המושל הצבאי סמכויות רחבות אבל כוחן הוא בידיעת האפשרות להפעילן יותר מאשר בהפעלתן למעשה...

* * *

איתור הסכנה באיבה

הממשל, עם כל סמכויותיו, לא מנע מראש מקרים רבים של הסתננות וריגול, אבל נקל לתאר לאיזו אנדרלמוסיה בטחונית היינו מגיעים

בלעדיו. לכן נתמכת הדרישה לבטל את הממשל קודם כל על ידי הגורמים העוינים את ישראל. הם שוטמים את צה״ל, אך אינם בזים לו. הם מכבדים את כוחו. הם מתייראים מעונשו. הם מודים ביתרונו העצום על כל רשות אזרחית כאשר יש צורך לטפל בעניינים הקשורים בחתירה תחת בטחון המדינה. להם לא צריך להסביר פעמיים, כי רק על ידי טיפול אדמיניסטרטיבי ומשפטי מהיר, בלי כל ההגבלות הנהוגות בתהליכים הרגילים של הפרוצידורה המשפטית, אפשר לאתר את הסכנה בעודה באיבה ולסכל נסיון של חתירה ופגיעה בבטחון המדינה.

כי מאותו רגע, כאשר תקוצצנה ההגבלות ולא יהיו יותר שטחים סגורים בהם מרתיעה זרוע צבאית את האלמנטים העויינים, אם האלמנטים האלה, הגלויים והנסתרים, יהיו רשאים לשוטט בחופשיות ולתור את הארץ לאורכה ולרוחבה, עלולים אנו לעמוד אז בפני הסתבכויות בטחוניות פנימיות. ומי יערוב באותו רגע שלא יינתן אז האות לפליטים מעבר לגבול להסתננות המונית אל תוך שטחי המדינה? אכן, צה״ל יחסום גם אז, אך האם רוצים אנו להגיע למצבים כאלה?

...האלמנטים הקיצוניים מקרב בני המיעוט הערבי מכבדים את כוחו של צה״ל ומתייראים מעונשו...

* * *

רוח במפרשי האיבה

המפלגה הקומוניסטית הישראלית היא המפלגה הדורשת מאז ומתמיד את ביטול הממשל כולו, לאלתר וללא כל שלבי ביניים. לא תקונים, לא הקלות, לא שינוי במינוח, אלא — חיסול.

מה שמריץ את מק״י לעמוד בראש המסע הוא שיקול שלא ייאמר על ידיהם בגלוי. אך לא נדרשת בדיקה מעמיקה כדי להיווכח, כי כל מה שבכוחו לחולל הפקרות, להחיש תמוטה, לגרום אפיסת כוח — בו מוצא ההגיון המק״יסטי ברכה.

אין צורך לקמט את המצח: אם מק״י נלהבת לרעיון של ביטול הממשל היא נלהבת לא משום שהיא מאמינה שהדבר יוציא את הרוח מתוך מפרשיה המתוחים של ספינת האיבה לישראל. היא רוצה בכך מפני שבדרך זו יהיה הים פתוח בפני ספינת האיבה והיא תוכל לנוע כרצונה, לזרוע משטמה ולקצור פורענות ביד נדיבה, בחופשיות יתרה.

כי מק״י ניזונה בישראל מפצעי הסיכסוך בין ישראל לשכנותיה. אילו היה סיכוי, כי ביטול הממשל ישקיט במשהו את התסיסה הלאומנית אצל בני המיעוט הערבי, היתה מק״י מוצאת דרך להצדיק את קיומו. היא כבר מצאה דרכים להצדיק הלכי מחשבה הרבה יותר מסובכים ובלתי מתקבלים על הדעת. למק״י אין הסתייגויות סנטימנטליות לגבי תקנות חרום, הלקוחות מספר החוקים של השלטון הבריטי. הסתייגויות כאלה הן נחלת בעלת־בריתה מהימין הקיצוני, מפלגת „חרות״, המשתתפת בצורה מוזרה במסע נגד הממשל. „חרות״ דורשת לבטל את הממשל משום שהוא מבוסס על תקנות מנדטוריות. קשה להתיחס ברצינות לנימוק זה. מרבית היסודות החוקיים עליהם בנויים סדרי חיינו נלקחו מספר הדינים של ימי המנדט. כל פקודת החוק הפלילי היא כזאת. אפילו תרגום עברי רשמי אין לה. וכך פקודת התעבורה, פקודת החברות, פקודת הנזיקין. אבל „חרות״ מוכנה לשחק במשחק של מינוח, ששום משפטן לא יתייחס אליו ברצינות. ומשחק זה עושה „חרות״ על אף שזהו משחק בבטחוננו.

* * *

שיקולים של יעדה לא מפלגתית

רומת הדרישה הקיצונית לבטל את הממשל, יהיה מחיר הביטול אשר יהיה, לא דבקו תומכיו בכל תו ותג שבו ולא ראו בו הסדר של קבע שאין לערער עליו. להיפך. מדי פעם הוצגה השאלה: אולי הגיעה העת לשינוי? אולי נוצרו כבר התנאים להורדת הפיקוח? אולי יש דרך נוחה יותר, אהודה יותר, להבטחת שלומה הפנימי של המדינה? אולי כבר יש ברירה אחרת?

שאלה כזו הועלתה בזמנו ע״י הממשלה בפני ועדה מיוחדת, שהגישה מסקנותיה שמונה חדשים לפני מערכת סיני, בפברואר 1956. ועדה זו ידועה בשם „ועדת רטנר" על שם יושב הראש שלה, אלוף יוחנן רטנר. היתה זו ועדה של אנשי בטחון וחוק, משוחררת לחלוטין מכל פניה מפלגתית.

היתה זו הבדיקה היסודית ביותר של הנושא. הועדה חקרה ובדקה את כל העובדות ממקור ראשון. היא הקשיבה לכל מי שהיו לו טענות מכל סוג שהוא, בעד או נגד. היא חקרה את קציני הממשל, את ראשי האגפים במטכ״ל, את ראשי שרותי הבטחון וכמובן גם את נציגי בני המיעוט הערבי.

מסקנותיה היו ברורות וחד־משמעיות: מסיבות בטחוניות אסור להנהיג שינויים מרחיקי לכת במדיניות הממשל הצבאי.

אותה מסקנה החלטית הושפעה משורה של שיקולים, אשר האחריות הגדולה לקיומה ושלומה של האומה עמדה במרכזם.

- שיקול ראשון — האוכלוסיה הערבית של אזורי הממשל נמצאת על הגבול ברציפות טריטוריאלית עם האוכלוסיה הערבית שמעברו.
- שיקול שני — ארצות ערב נמצאות במצב של מלחמה עם ישראל, הם לא השלימו עם קיומה של ישראל ומתכוונים להשמידה.
- שיקול שלישי — הזיקה העדתית, דתית, לשונית ומשפחתית עם הערבים שמעבר לגבול. זיקה זאת משפיעה מבחינה פסיכולוגית על היחס של בני המיעוט הערבי למדינה. קיימים ביניהם אלמנטים קיצונים רבים, שלא רק שאינם מזדהים עם המדינה, לא רק שאינם משלימים עם קיומה, אלא אף מצפים למועד המתאים כדי לסייע לתוקפנות הערבית מעבר לגבול. אלמנטים אלה נותנים מחסה למסתננים ומספקים לסוכני האויב אינפורמציה בטחונית.
- שיקול רביעי — הצורך ברשיונות מגביל אצל המסתננים והמרגלים את האפשרות להתנועע בחופשיות. ביטול משטר הרשיונות כמוהו כביטול הממשל כולו. הצורך לשאת רשיונות אינו גורם סבל רציני אצל אותם תושבים שהם שומרי חוק ואינם חשודים כמועדים לפגוע במדינה.
- שיקול חמישי — שום תחליף אזרחי לא יצליח להוות גורם מרתיע. האוכלוסיה הערבית מכבדת את צה״ל. רק גורם צבאי מסוגל להפעיל את הסמכויות המוענקות על ידי תקנות ההגנה במהירות, ביעילות וללא שיקולים מפלגתיים.
- שיקול שישי — הפעלת התקנה בדבר „שטחים סגורים" מונעת תפיסה של קרקעות מדינה המיועדות להתישבות־ספר בטחונית, או משמשות כשטחי אמונים ליחידות צה״ל.

...ועדה ממשלתית המשוחררת מכל פניה מפלגתית קבעה, כי מסיבות בטחוניות אין לבטל את הממשל...

* * *

הגפרור וחבית הנפץ

מה השתנה בתנאי הבטחון מאז? איזה שיקול מכל שיקולה של ועדת רטנר נחלש? האם נפסקה הרציפות הטריטוריאלית בין האוכלוסיה הערבית

של אזורי הממשל הצבאי לבין האוכלוסיה הערבית מעבר לגבול? האם נותקה זיקתם הנפשית העמוקה של בני המיעוט הערבי בישראל לאחיהם בארצות הערביות? האם נעלמו האלמנטים העוינים? האם נמצא לפתע בישראל גורם אזרחי היכול למלא ביתר הצלחה, זריזות ויעילות את מקומו של צה״ל בתפקידים של פיקוח והרתעה? או שמא הושיטו מנהיגי הארצות הערביות ידם לשלום, השתיקו את תעמולת השטנה, ונתנו צוו להפסיק את ההכנות ל„פתרון הסופי״ של מדינת היהודים?

...במקום להקדים תרופה למכה, מוכ־נים מתנגדי הממשל לספוג תחילה את המכה ולהפקיר את ישראל לפעולות הרס וחבלה.

דבר לא השתנה.

מנהיג ה„ליברלים״ פנחס רוזן, מי שהיה שר המשפטים ויושב ראש ועדה אחרת שעסקה בנושא הממשל הצבאי, הנמצא כיום בין ראשי התובעים את ביטול הממשל, הסכים, בתשובה לשאלה של סופר „הבוקר״, כי „הימצאותה של תנועה אקטיביסטית־טרוריסטית היתה אולי מצדיקה גם במדינה דמוקרטית את המשכו של הממשל הצבאי״.

במלים אחרות, לאור מה שאומר רוזן, המחלוקת בענין הממשל היא כזאת:

- מחייבי הממשל אומרים: הנה מונחת חבית של חומר־נפץ ומסביבה, ובקרבתה, מסתובבים אנשים עם גפרורים דולקים, לוטשים עין ומחכים להזדמנות כדי לשלוח בה אש. עם חבית כזאת יש לנהוג בזהירות. יש לנקוט אמצעים מסוימים כדי להחזיקה במצב נוח לפיקוח. יש לבודדה כדי להקטין ככל האפשר את אחוז הנפגעים במקרה שחס וחלילה יאחז בה איזה ניצוץ.

- מתנגדי הממשל אומרים, לעומתם: אכן, אמת הדבר, יש חבית כזאת של חומר־נפץ. אך תנו לה קודם להתפוצץ — אחר כך נראה. אולי נעשה משהו.

* * *

אקספרימנט של נשיכות

במדינה שלא ידעה יום אחד של מנוחה מן הדאגה לקיומה, מותר לאמור על מנהיגים כאלה, כי אכן לקו בעיוורון. כל העובדות לנגד עיניהם אך אין הם משגיחים בהן. לפתע נשתכח מהם כיצד בשלושה לילות בלבד, קצת לפני מערכת סיני, ביצעו שליחי האויב שהסתייעו בבני המיעוט הערבי:

- 14 פעולות של תקיפת רכב.
- 20 פעולות של חבלה ופיצוץ במסילות ברזל ומתקני השקאה.
- 7 התקפות על בתי מגורים.
- 10 אזרחים נרצחו. בשלושה לילות.

ולא קשה לתאר מה היה קורה אילמלא מערכת סיני.

מאות מלאכי רצח וחבלה התאמנו במחנות צבאיים ברצועה, בירדן ובסוריה, וחיכו לפקודה. ולאותה פקודה חיכו גם לאומנים מוסתים, תושבי הממשל הצבאי.

ומה שקרה לפני מערכת סיני — אין סיבה שלא יקרה אחריה. זו באמת רק שאלה של עיתוי. כי המלה האחרונה לא נאמרה. מה שחסר להם זו רק הזדמנות אחת קטנה, קצת יותר נוחה, כמו למשל הלך רוח של שאננות, איזו שגיאה גורלית, איזו שהיא הקלת ראש בענין הבטחון, משהו כגון ביטול הממשל הצבאי בטרם עת.

כיצד נעלם הדבר מעיניו של רוזן וחבריו. כלום נעלמה מעיניהם קבוצת הלאומנים אנשי „אל־ארד״, בראשותו של מנסור קרדוש מנצרת, מי שהיו פעם חברי מק״י ופרשו מפני שלפי עניות דעתם שיטות ההסתה של מק״י

מאופקות מדי? „אנו מקדמים בברכה את כל הקוראים לאחדות הערבים בארץ הזאת ולעמידה מול העושק" — פונים אנשי „אל־ארד" בבטאונם אל האוכלוסיה הערבית ומניחים ל„אחדות הערבים" את מטרתה באמרם: „הגמל הזה, הנותר מאחורי במת הנואמים שלו והמכונה בשם „המושל הצבאי" ייהפך לנאקה כאשר תחשפו את ניביכם ותחליטו נחושה להחזיר לעצמכם את זכותכם. חייבים אתם לנהוג בו ובחבורתו כך ובכל האמצעים".

אכן, עדיין לא מרד גלוי, רק קריאה למרד גלוי. עדיין לא יורים. רק כותבים ומציעים לחשוף ניבים. ופה מציע רוזן בתשובה לאנשי „אל־ארד": ישראל תבטל את אמצעי ההרתעה ותעשה אקספרימנט: נושכים או לא נושכים?

* * *

המהפכה ברמת החיים

בינתיים, בתוך כל ההמולה, ברוח של צעקות רמות, מלבים אצל בני המיעוט הערבי את רגשות הקיפוח ויוצרים במזיד, תמונה מסולפת על מצבם של תושבי הממשל.

זוהי נקודת התרמית שטרם דובר בה. מה האמת על מצוקתם של ערביי ישראל? איזו רדיפה רודפים אותם שלטונות המדינה? האמנם יורדים לחייהם או שמא, חרף כל ההאשמות והקצף, השיגו הודות למאמצי הממשלה רמת חיים שלא שיערוה בדמיונם, שאין דומה לה אף באחת מן הארצות הערביות, וחופש ביטוי שאין לו אח באיזו שהיא ארץ ערבית אחרת!

כאשר שואלים את בני המיעוט הערבי בישראל, איך הם מסבירים את העובדה שאחיהם הערביים ברצועת עזה נתונים תחת ממשל צבאי — אין להם מה להשיב. כאשר שואלים אותם איך הם מסבירים את העובדה שרצועת עזה ואזור הגבול עם ישראל בסיני ואזורי הגבול עם ישראל בסוריה, ירדן ולבנון הם אזורים סגורים — אין בפיהם מענה. כאשר שואלים אותם איך הם מסבירים את העובדה שאחיהם הפליטים ברצועת־עזה אינם רשאים לעבור את תעלת סואץ, אינם רשאים להשתקע במצרים, או לעבוד בה ללא רשיון מיוחד של הממשל הצבאי המצרי — הם משיבים בשתיקה של מבוכה. וכאשר הם מתבקשים להצביע על מדינה אחת סביבם, בה האזרח חופשי יותר מהם, מוגבל פחות באפשרות של עמידה על זכויותיו, מרויח יותר מפרי עמלו, נהנה יותר משרותי הממשלה — הם ממלאים את פיהם מים.

וברגע זה מאבדות טענותיהם כלפי שלטונות ישראל את מרבית משקלן: אם הצדק של נאצר הוא צדק של אמת, אם ידו הקשה היא דוגמה וסמל, אם דרכו בשלטון ובמשפט היא מוקד שאיפותיהם הכמוסות — אין לאותם בני המיעוט, הנושאות עיניים חולמות אל מעבר לגבול, אף לא זכות קטנה להורות לשלטונות ישראל מהו הפירוש הנכון של דמוקרטיה.

תהיה זו טעות חמורה אם נכניס לעצמנו תסביך של קיפוח בשאלת המיעוט הערבי ואם נתעלם מהשוואת מצבם של ערביי ישראל למצבם של כל יתר הערבים בארצות השכנות.

שלוש הפתעות צפויות למי שיבוא לעשות השוואה כזאת.

...השוואה בין מצבם של ערביי ישראל למצבם של ערביי הארצות השכנות טופחת על פני כל טענה בדבר אפליה וקיפוח...

• ההפתעה הראשונה — היא אותה מהפכה ענקית שהתחוללה אצלנו ברמת החיים של התושב הערבי.

בשנת 1948 היו בכל הכפרים הערביים (98 במספר) חמש מכונות חקלאיות. היום יש 200 טרקטורים ו־50 קומביינים. זוהי דוגמה המשקפת את מהותה של המהפכה כולה: המיכון, החשמל, המים, החינוך, ההדרכה המקצועית, העז־

...הערבי הישראלי חופשי ללחום בגלוי על דעותיו, למחות, להפגין, לשבות ו־לבחור כרצונו את נציגיו לבית המחו־קקים...

הרפואית. שטחי הטבק הורחבו פי ששה. שטח המטעים הוכפל. העדרים הוכפלו ושולשו. עשרות צעירים לומדים בבתי ספר חקלאיים. לפני ארבע עשרה שנה לא היו כמעט כבישי גישה לכפרים הערביים. היום קשורים מרביתם בדרכים סלולות אל דרכי המלך. עשרות כפרים זכו לתאורת חשמל. במקום שאיבה מפרכת מבארות דלוחות ומרוחקות זכו מרבית הכפרים למכוני־מים ורשת מסועפת של צינורות וברזים. התאגדו 64 אגודות שיתופיות. אחוז המובטלים אינו עולה על אחוז המובטלים בסקטור היהודי. אלפיים פקידים מועסקים במשרדי הממשלה. מספר התלמידים שולש ואחוז התלמידים כפול מאחוז התלמידים במצרים. מספר גני הילדים גדל פי עשרה. בתי הספר היסודיים והתיכוניים הוכפלו. הוקמו 44 תחנות רפואיות. 27 מרפאות, 2 מרכזי בריאות אזוריים, 3 מרפאות לחולי ריאות, מרכז לריפוי גזזת, מרפאה מרכזית לבדווים, תחנות לטיפול באם ובילד. לרשות בני המיעוט הערבי עומדים נוסף על כך כל שרותי הבריאות הממלכתיים, ובתי החולים והמרפאות של קופ״ח ו„הדסה". כמעט ונעלם הריפוי בעזרת כוויות, או בעזרת קמיע עם פסוקים מן הקוראן. אחוז התמותה לאלף ירד ל־6,9 לעומת 19,3 במצרים. מענקי הלידה של הביטוח הלאומי העלו את אחוז היולדות שאושפזו בבתי חולים מ־4 ל־40. עד הקמת המדינה לא היתה נהוגה בקרב המיעוטים עבודה סוציאלית — כיום פועלות ברשויותיהם המקומיות 18 לשכות סעד, לשכות סעד אזוריות, ובערים משותפות לשכות הסעד לכל העדות. הכפר הערבי החליף את דמותו. בתים מודרניים, חוילות מפוארות, כבישים פנימיים, תאורה ברחובות, מים בברזים, מקררים חשמליים, אמבטיות ותנורי גז במקום תנורים המוסקים בגללי בהמה.

* * *

חופש הביטוי והתנועה

• ההפתעה השניה היא תוצאה של השוואה באיזו מידה מותר לתושב הערבי של ישראל לעומת תושבי הארצות הערביות כולם, פליטים ואזרחים, להיות נאמן למצפונו, חופשי ללחום בגלוי על דעותיו, למחות, להפגין, לשבות והעיקר: לבחור כרצונו את נציגיו לבית המחוקקים. במצרים ובעיראק שמו השלטונות מחסום הרמטי, קבוע, מוחלט, על פיות האזרחים, כולם שווים — בשתיקתם. איש אינו יודע את דעתם על סדרי החוק והממשל, איש אינו שואל לדעתם, ואיש אינו נותן דעתו על דעתם ומי שמנסה להשמיע דעתו — צפוי לבור כלא, ללא הרבה גינונים משפטיים.

ערביי ישראל, לעומתם, בדומה לאזרחי ישראל היהודים, רשאים לבחור כחפצם, למחות כחפצם ולהפיץ את דעותיהם ברבים כחפצם. הם מפרסמים מאמרים, נואמים באספות פומביות, מפגינים, שובתים ומשפיעים על מדיניות הממשלה באמצעות נציגיהם בבית המחוקקים. ואם באזורים מסוימים הם נתונים לשיפוטו של בית דין צבאי — הם גם רשאים, ברוב המקרים, לערער על פסקיו בפני ועדות אזרחיות מיוחדות.

• ההפתעה השלישית — ועליה נוטים מתנגדי הממשל הצבאי לפסוח במתכוון — נוגעת לאמת שבמידת חומרתו. הממשל אינו מכשיר למטרת אפליה. הוא אינו מוטל על אנשים מסוימים במדינה בגלל השתייכותם העדתית, אלא על שטחים מסוימים במדינה בגלל רגישותם הבטחונית. כמעט רבע מכלל האוכלוסים הערבים בישראל גרים מחוץ לשטחי הממשל ושם לא חלה עליהם שום הגבלה שאינה חלה על בני ארצם היהודים.

יתר על כן, כל אותן הגבלות, המוטלות על תושבי הממשל, אינן מבדילות בין יהודי וערבי וחלות על כל בני העדות במידה שווה. היציאה והכניסה

לשטחים סגורים, למשל, ללא רשיון מיוחד, אסורה על יהודים וערבים כאחד.

אך לא זאת בלבד. כוחן האמיתי של סמכויות הממשל הוא ביכולת וברשות להפעילן יותר מאשר בהפעלתן למעשה. כבר נגענו בנקודה זאת. ויש לה סימוכין רחבים מאוד בחיי היום יום. הדבר אולי יבוא לרבים כהפתעה, אך לאחר שנים של חיפוש ובדיקה כיצד לעשות את הרע במיעוטו מועט ככל הניתן, ובלי להמתין להתעוררותם הקולנית של מתנגדי הממשל, ביצעו האחראים לממשל שורה של הקלות, ההופכות אותו לבלתי פוגע כמעט באורח חייהם התקין של אוכלוסי האזורים הרגישים.

- דוגמה אחת: מספר האזורים הסגורים בצפון הוקטן עד כדי שליש. מספרם.

- דוגמא נוספת: הממשלה הכריזה על הקלות מרחיקות לכת בתנועה למרכזים כלכליים ואדמיניסטרטיביים מבלי להזקק לרשיונות תנועה. לפני שלוש שנים נפתחו הערים נהריה, עכו, חיפה, חדרה, נתניה, פתח־תקוה, תל־אביב—יפו, לוד ורמלה לתנועה חופשית במשך כל ימי העבודה ובמשך כל שעות היום, לתושבי הממשל בצפון ובמשולש. כן נקבע יום שוק שבועי נוסף לבדווי הנגב.

- דוגמה שלישית: תושבי הממשל מקבלים לפי בקשתם רשיונות למועדים ארוכים, מהם רשיונות לשנה שלימה, כולל שהיות בלילה, למטרות עבודה ולסידורים שונים, בכל רחבי הארץ, לרבות „שטחים סגורים".

לגבי תושבי השטחים הנתונים לשלטונו, ממלא הממשל הצבאי תפקידים רבים החורגים מתחום הביטחון. המנגנון הקטן של הממשל הצבאי עוסק במסירות ובנאמנות בבעיות המנהליות והמשקיות של התושבים. עובדיו מהווים כתובת לבעיות מטרידות וצינור להעברת עצומות ולפתרון עניינים הקשורים לשלוחות השונות של הממשלה ולמוסדות השונים. לזכותם של עובדי הממשל יש לזקוף הרבה מהישגיו המשקיים והחברתיים של הכפר הערבי בישראל, ותושבי הכפרים הערביים יודעים ומעריכים זאת.

ויעיד כל מי שבא במגע עם האוכלוסיה הערבית: מכל השאלות המטרידות את ערביי ישראל — שאלת קיומו של הממשל הצבאי היא האחרונה בתור. יש טענות אחרות, דחופות יותר, לערביי המדינה. יש טענה לגבי קרקעות של „הנפקדים הנוכחים". יש טענה לגבי קרקעות עליהן התנחלו גם קיבוצי מפ"ם. יש טענה לגבי הפיגור בקליטת האינטליגנציה הערבית. כל אלה הם נושאים כאובים. ומי שהופך את בעית הממשל לבעית הבעיות של בני המיעוט הערבי, הם לאמיתו של דבר עסקני המפלגות היהודיות יריבות מפא"י, ולא הערבים.

* * *

לפני שנתיים, למען אותה מטרה, דיברו עסקנים אלה על „הצלחה" של הדמוקרטיה ויצאו במסכות של אבירי־צדק להגן על כבודה המחולל. הם זרעו רוח וקצרו סופה.

עכשיו הם חוזרים שוב, מפ"ם ו„חרות" יחדיו, „ליברלים" ואחה"ע, תחת אותה חופה של סיסמאות מזויפות, עם אותן מסכות, באותה תנופה ובאותה תקווה, כדי להרוויח בקלף הערבי מה שהפסידו בקלף „הדמוקרטי".

* * *

...מכל השאלות ה־מטרידות את ערביי ישראל — שאלת קיומו של הממשל הצבאי היא האח־רונה בתור...

חמישה יסודות שליליים

לפני שנתיים, כאשר התלכדו מפלגות המיעוט בחזית אחת כנגד מפא"י, העמידו במרכז תעמולתן את הצורך לגאול את כבודה המחולל של הדמוקרטיה

הישראלית. היה זה מעשה מביש של צביעות, כי בעיני מרביתן, משחר נעוריהן, היה הרעיון בדבר דמוקרטיה צרופה רעיון פסול מעיקרו. בהזדמנויות שונות פזלו אלה פזילה גלויה כלפי כל מיני סוגים של משטרים רודניים. מק"י, „חרות" ומפ"ם לא הצליחו אף פעם להסתיר, ולא תמיד רצו להסתיר, את יחסן השלילי להכרעה דמוקרטית.

הפעם, במסע החגיגי לביטול הממשל, משמשים בערבוביה יסודות דומים:

צביעותה של מפ"ם — אשר ביד אחת רומסת את זכויות הערבים על אדמות קיבוציה ובשניה מתריעה כנגד אפליה.

שנאתה של מק"י — הטוענת בשם הצורך לחיסול רגשות האיבה בין שני העמים ומפיחה את רוח האיבה ביניהם בכל הזדמנות.

חשבונותיה המפלגתיים של מפד"ל — המתקוממת כנגד השימוש המפלגתי כביכול שעושה מפא"י במנגנון הממשל ומציעה להחליף את המסגרת הצבאית במסגרת אזרחית, מתוך תקווה להעביר את סמכויות הממשל למשרד הפנים, שהוא לפי שעה בתחומי השפעתה.

הפכפכנותה של „חרות" — המתיימרת להעמיד את דאגת הבטחון בראש כל דאגותיה ובנשימה אחת מוכנה להמיר את קדושת הבטחון בחשבון של קולות הערבים.

וסתירותיה הפנימיות של אחה"ע — אשר מנהיגיה דיברו תמיד על המיעוט הערבי כעל בעיה בטחונית ולפתע רואים צורך מוזר ובלתי מנומק בשום נימוק של טעם לבטל את המסגרת הבטחונית המטפלת בנושא זה.

* * *

חתמו — וצריך לשלם

בספרו „מסך של חול" חיווה יגאל אלון את דעתו בשאלת המיעוט הערבי וטען כי „חלק גדול ממנו מזהה את עצמו במעט או בהרבה עם אויבותיה של ישראל". וכמו שמקובל אצל אדם המורגל בניתוח יסודי של בעיות בטחוניות, הצביע על חמש דרכים בהן עשויים אלמנטים אלה לסייע לאויב:

- ריגול.
- חבלה וטרור.
- לוחמה זעירה.
- תעמולת הסתה והטלת אימים.
- מאבק מדיני.

„כל אחת מאפשרויות אלה" קבע מי שהיה מפקד הפלמ"ח „חמורה כשלעצמה ובמשולב הרי הן מסוכנות שבעתיים". ומפני שהסכנה כה גדולה ודאגתו לגורל האומה כה עמוקה, הציע י. אלון בספרו, כי „אם נחוץ, אין להירתע גם מלחוקק חוקים ותקנות נוספים אשר בעזרתם אפשר להטיל פיקוח על יסודות מסוכנים במדינה כל אימת שמצב הבטחון ידרוש זאת, וכן להחמיר במידת הדין לגבי עבריינים מבחינה בטחונית".

ופתאום, כעבור תקופה קצרה, דורש אותו י. אלון עם חבריו ב„אחדות העבודה" לפזר את מנגנון הממשל ולצמצם כמעט לחלוטין את הפיקוח באזורים הרגישים על ידי שלילת מרבית הסמכויות העשויות להרתיע את הגורמים העוינים. מה קרה לאיש שכה נשתבשה דעתו והתהפכה על פניה? מה דחק באיש לעבור מקצה אל קצה בשיקוליו הבטחוניים?

התסבוכת הבטחונית של אחה"ע לא נפלה לפתע משמיים. אכן, קרה משהו

... זה מכבר דרש איש אחדות העבודה, י. אלון, לחוקק חוקים נוס־פים כדי לחזק את הפיקוח על יסודות עוינים, ולפתע עבר מקצה לקצה בשי־קוליו הבטחוניים...

בשנתיים האחרונות, נפל דבר בישראל. בין השנים 1959 ו־1962 נערכה ההסתערות הגדולה ביותר של מפלגות המיעוט על מפא״י. התרועה החגיגית של הורדת מפא״י מהשלטון נסתיימה בגניחה של אכזבה, ובמקום שלטון מצאו מפלגות אלה בידיהן שטרות אחדים לפרעון, וביניהם, אולי הפחות נעים מכולם, היה השטר לבוחר הערבי. נציגי המפלגות שהסתובבו בקיץ 1961 בחוצות הממשל וחילקו הבטחות, עמדו בחורף 1962 לחוצים אל הקיר. הם חתמו וצריך לשלם. אין ברירה. כך לגבי אחה״ע וכך לגבי „חרות״. ובאותה הזדמנות של תשלום חובות ישנים זורחת עליהם תקווה חדשה — אולי הפעם, שוב בכוחות משותפים, אולי יצליחו לערער את שיווי משקלה של מפא״י.

* * *

שער פתוח לפליטים

ב דומה לאחותה החורגת מן השמאל, ניסתה תמיד „חרות״ ליצור את הרושם כי לפחות בעניני בטחון אין לפקפק בנאמנותה.

עכשיו טופחת „חרות״ פעם נוספת על פני עצמה, ודוקא בענין הבטחון. מנהיגיה הצטיינו תמיד בקולניות רבה כאשר אמרו: „אין להחזיר לישראל אף פליט אחד״. אם נותר להם עתה עוד קורטוב של ראיית הנולד, עליהם לחוש היטב את סכנת הלחץ של המוני הפליטים, אם יבוטל עכשיו הממשל. במשך 14 שנה מחזיקות הארצות הערביות את פליטיהן במצב של חרפה כדי לזרוק אותם בהזדמנות הראשונה אל מעבר לגבול. האם מוכנה עכשיו „חרות״ לתת להם את ההזדמנות, לפתוח, בידיה שלה, את השער? אם ייפתח השער, הם ידעו כיצד לבוא. איש לא ידרוש רשיון, כי אין רשיונות. ואז לא יהיה פנאי ולא יהיה טעם לעשות עם דורשי ביטול הממשל את החשבון, כי הרי כולנו יחד באותה סירה, ושר הבטחון יתן פקודה וצה״ל ייצא לחסום את הדרך. אז לא ידברו על קיפוח. אז לא יהיה מנוס מקרבנות.

* * *

מי מוכן להסתכן?

ע ל גבי הנייר המחלוקת היא כזאת: מתנגדי הממשל טוענים, כי לא קמה תנועת התנגדות לאומית של בני המיעוט ולכן אפשר לחסל את הממשל. מצדדי הממשל טוענים לעומתם, כי תנועה כזאת לא קמה בגלל הממשל. זוהי המחלוקת בניסוחה הרעיוני הקצר. אך כאן לא מדובר בויכוח פילוסופי, כאן מדובר בדיני נפשות. ואם אמנם צודקת הטענה שרק תודות לממשל לא הפכה איבתם למדינה של אלמנטים מסוימים מקרב האוכלוסיה הערבית למחתרת אלימה ולא הגיעה לידי התנגשות צבאית, הרי השאלה הפוליטית היא זאת: מי האדם, מי המנהיג האחראי, המוכן לקבל על עצמו את הסיכון הזה?

* * *

זמן מה לאחר ההתקפה היפאנית על נמל הפנינים, כלאו האמריקנים את כל האזרחים ממוצא יפאני במחנות הסגר. הם ידעו היטב, כי לא כל היפאנים הנם סוכני אויב. אבל במלחמה יש שיקול עליון, הדוחה שיקולים אחרים: הדאגה לקיומה של האומה. כאשר היה ספק לגבי נאמנותו של אחוז מסויים מבני האומה האויבת היושבים בארה״ב, לא תשעים אחוז, לא חמישים, אפילו לא עשרים וחמישה אחוז, אלא חמישה אחוזים בלבד, הטילו האמריקנים פיקוח קפדני על כל מאת האחוזים.

...אם יבוטל הממשל, עשוי לבוא יום בו תינתן האות להסתננות המונית ואז לא יהיה מנוס מקרבנות...

אין שום יחס של השוואה בין אותם מחנות הסגר לאזרחים אמריקנים ממוצא יפאני, לבין שורה של מגבלות המוטלות על שטחים המאוכלסים בני המיעוט הערבי בישראל, מגבלות שאינן מורגשות כמעט בחיי יום יום.

* * *

...אם בני המיעוט ה־ערבי מבקשים הי־תר לאפליה בענין השרות בצה״ל הרי בכך נשמט הבסיס לטענה נגד אפליה בפיקוח הבטחוני.

צעד של אפליה מרצון

במשך 13 שנה, אחרי שתי מערכות צבאיות, ולמרות שתי מפלות, לא קם מנהיג של אומה ערבית ולא הציע, לא בגלוי ולא ברמז ולא בשום דרך של עקיפין, להסיר את מכשולי האיבה ולחפש פתרון של ידידות. זוהי הטרגדיה האמיתית של בני המיעוט הערבי בארץ. הם נקרעים בין זיקתם הנפשית העמוקה לאחיהם מעבר לגבול לבין חובת הנאמנות לארצם, לא בגלל הסתייגותם המצפונית מחובת הנאמנות, אלא בגלל השימוש הסחטני אשר עושים מנהיגי הארצות הערביות בזיקתם לאחיהם מעבר לגבול.

ובגלל אותו מצב, אין בני המיעוט נושאים בחובה האזרחית הראשונה של כל תושב ישראלי — חובת השרות בצה״ל. אין לדרוש מאתנו כי נישא נשק כנגד אחינו במדינות ערב — אומרים הם בגלוי.

ובנקודה זאת, שהיא אולי נקודת המוקד במבחן יחסיו ואחריותו של האזרח עם ארצו, מפלים את עצמם בני המיעוט הערבי, מרצונם, ביחס לאחיהם היהודים. ההבדל הקיים בענין זה בין האזרחים הערביים לבין היהודים, הוא ששם לאל את ההגיון שבטענת האפליה, לגבי כל הבדל אחר הקיים בין האזרחים הערביים והיהודים בשאלות הנוגעות לבטחון המדינה. אם הערבים בני המיעוט, מרצונם החופשי, או מחמת היותם קרבן לסחטנות לאומנית מעבר לגבול, מבקשים היתר לאפליה בענין השרות בצה״ל, הרי הם משמיטים בכך את הבסיס לטענה כנגד אפליה בענין הפיקוח היעיל על השטחים המאוכלסים על ידיהם ליד גבול האויב.

* * *

הממשל פועל נגד מפא״י

יש טענה אחת כוזבת, שהיא אולי הטענה החוזרת ונשמעת ביותר בכל הויכוח על הממשל הצבאי. אומרים כי מפא״י מנצלת את הממשל לצרכיה.

פנחס רוזן, למשל, ממליץ להמיר את הצבא במשטרה. בשיחה עם כתב „הבוקר״ אמר מי שהיה שר המשפטים: „הייתי מעדיף כוח משטרתי שבגודלו עולה פי כמה על המנגנון של הממשל הצבאי ובלבד שלא לקיים לצמיתות משטר שיש בו משום קיפוח של האוכלוסיה הערבית״.

אילו השיקול של טובת הנאתה היה אצל מפא״י עדיף על שיקולי הבטחון היתה חייבת לקבל ברצון את הצעתו של רוזן. בראש משרד המשטרה עומדים אנשי מפא״י. המסגרת הצבאית היא לכל הדעות הנקיה ממפלגתיות שבכל זרועות הביצוע של המדינה.

מי נאמן עלינו יותר מאשר תושב הממשל עצמו, דוגמת עטאללה מנצור, סופר „הארץ״, הקובע: „לנו ידועים מקרים בהם פעל הממשל הצבאי נגד מפא״י... על פי רוב יש לנו הרושם, כי המכוונים את הממשל הצבאי אינם מערבבים את הפוליטיקה הבינמפלגתית עם פעולתם בקרב הערבים״...

זאת ועוד. הנסיון מלמד כי שום גוף אזרחי לא הצליח לטפל ביעילות,

בתבונה, בשלמות, במקרים של תסבוכת מסוימת עם בני המיעוט הערבי. ממילא ברור כי אין להפקיד טיפולים כאלה אלא בידים המנוסות, התקיפות של אנשי הצבא.

בנקודה זאת נאמנים עלינו דבריו של ראש עירית חיפה, המתמצא היטב בבעיות היחסים עם בני המיעוטים. סיפר אבא חושי בישיבת מזכירות מפא״י: „ראיתי כאשר המשטרה טיפלה בבעיה מסוימת. היתה התנגשות בין שני כפרים ערביים בעצם יום הבחירות לכנסת. אני הוזעקתי. המשטרה נתבעה לשלוח כמה שוטרים, אבל עם רובים, לא עם מקלות. המשטרה שלחה שוטרים, אך בלי רובים. והיתה שם שפיכת דמים... בכפר שיש בו קצין צה״ל יש אליו כל הכבוד וכל דרך־ארץ. אין אף שמץ של כבוד ודרך־ארץ לעשרה שוטרים כמו לקצין הזה, מפני שהקצין הזה מסמל את צה״ל...״

עובדה. מסתבר כי לאזרח הערבי יש יחס מסוים, רגישות מסוימת, ואם באה המשטרה יש שפיכות דמים, אבל אם מופיע קצין צה״ל יש שקט. זכורה הדוגמה של המהומות שפרצו אחרי הריגת חמשת הצעירים הערביים שביקשו להצטרף למודיעין המצרי ברצועה. מהומות התלקחו רק באזורים בהם הממשל אינו מופעל.

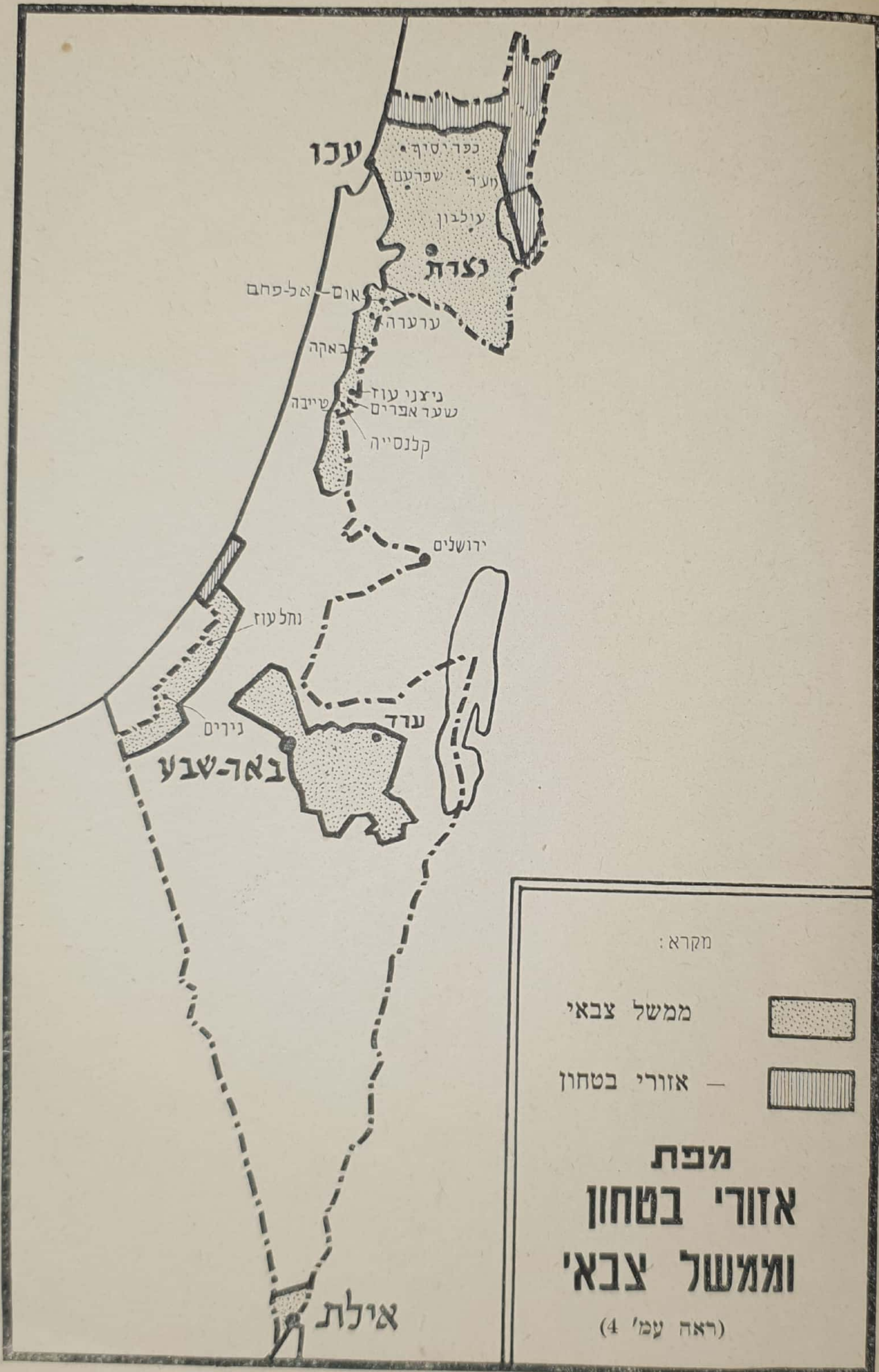
* * *

היעדר השלום בין ישראל לשכנותיה — מצב זה, עם כל תופעות הלווי שלו, עם הכוננות המלחמתית, ההסתה, האיום בהכחדתנו, מצב זה הוא היוצר את הרקע לבעיות המיוחדות של ערביי ישראל והוא המפנה את חודה המוסרי של הבעיה נגד מנהיגי המדינות הערביות.

היום ברור, כי רק הסדר של שלום עשוי להביא הסדר מלא של בעית המיעוט הערבי. אך בינתיים, עד אז, כל פירצה קטנה בחומת בטחוננו מאיימת להפיל את החומה כולה.

לכן נאבקת מפא״י על דעתה מול ההצעות לביטול הממשל. הציבור החרד לגורל ארצו לא ילך שולל אחרי סיסמאות מתחסדות, יסתייג ממנהיגים חסרי אחריות ויתמוך במי שעצם קיומה הפיזי של המדינה הוא בראש דאגותיו.

...כלפי המשטרה אין לגורמים עוינים אותו יחס של כבוד שיש להם כלפי אנשי צה״ל, המסמלים את כוחה של ישראל...

מפת

אזורי בטחון וממשל צבאי

(ראה עמ' 4)